

ראוי הוא הרומן של דוד פוגל „חיי נשואים” לתשומת לב. רומן בשלושה ספרים אינו חזון נפרץ בספרותנו, גם הכמות היא כאן בבחינת איכות. אמנם אין כאן יריעה רחבה ולא עלילה רבת. גם הטיפוסים אינם מרובים. בעצם הכל חוזר מסביב לאיש אחד, מסביב לגבור כביכול, המכונה בפי אשתו „שפן” — הוא ד"ר גורדווייל, אדם לא בעל חוסן רב וגברות יתרה, אולם הנפש המרכזית ברומן.

והרומן נסרא בענין רב. והענין, לכאורה, אינו חדש כלל, והנושא הנו כמו שאומרים מסוכן במהות. הסכנה היא, כמובן, למחבר, להלכד בפח הכאנליות. ופוגל לא נלכד.

הרומן אינו מיוחד בפנה יהודית. הענינים נושאים כאלו אופיי וינאיי, בית-הקפה והדירה והאישים הפועלים ברומן כולם וינאיים הם, וחיי המין אשר המדובר מטפל בהם גם הם בנוסח העיר הזאת.

ד"ר גורדווייל הנו אמנם יהודי מתבולל, אבל התבוללותו היא פאסיבית. הוא מבולל בסביבה אינטימיגנטית וינאית תלושה, ואין קו זה בלבד עושה אותו ראוי להיות גבור הסיפור.

לעומת זה הנה ה„גבורה”, אשתו של גורדווייל, תיאה, גויה אמיתית אפילו סארונית, בת גנרל. בצבתות אשה מיוחסת זו הפך ד"ר גורדווייל „מטלית”, וניטל ממנו כוח רצונו, כמשך זמן רב — עד שבראשית 604 הוא רוצחה נפש.

יש לו לפוגל נטיה לעסוק בטיפוסים, נאמר, חז"לניים במקצת. זהותו של גורדווייל, שנשבה בידי אשה תאונית העוסקת באהבים בלי הרף ואשר משום-מה לקחה גם בעל, לשם משחק נוסף ולשם נוחיות ידועה, ורות זו היא שצדדה את לבו של המחבר עד שרכז סביבה אנשים והעסיק אותם והרבה בהסתכלות, הסתכלות כותנת ודקה, ובנה רומן.

וראויה לו הכריה המוזהה הזאת, בדמותו של ד"ר גורדווייל, להסתכלות ללא ליאות, כל פרט מחייו חשוב לו מאד, כאשר הכל, כל תנועה, כל הכרה הם חומר הראוי בעיניו להרשם עלי ספר.

אובה פוגל להאזין לדיאלוגים המתנהלים בנפשו גבורו בלילות, בשכבו על הספה אכול השניות, חבור עצבים, ושנתו נדדה. החולשה, האפסות, חוסר-כשרון-הפעולה שהם בעצם יסודות אופיו, מתבססים בכל מיני כיוונים ובהיותו לכדו עם נפשו הוא מתעורר

(* חיי נשואים, ד. פוגל, הוצאת „מצפה” ת"א.

אל מקפוליו והאמת מתאכזרת לפניו במערומיה. חפץ זקיום אשר באדם, וביחוד באדם החלש, מתאבק ומת-קומם נגד האמת אשר ידיעתה אינה יכולה לשמש נורם מחזק ומגביר בחייו. אולם פוגל מאזין לשיחת-יצרים זו אשר בנפש גבורו בתאותנות ממש, כל רגש, כל הרהור, כל מחשבה המתעוררים על רקע הכפילות הלזו מעסיקים אותו והוא מטפל בהם כאיש-מדע, אנגר נרגיר יגרגיר עד כדי שלושה ספרים.

ורבים הדברים אשר גבורנו גורדווייל נתפל בהם בוינא. לפי נטיות רוחו ויכלתו הוא נמשך אך לסוג ידוע של דברים, — ילד, חלכה, נותן-העבודה שלו, ידידו האחדים, נערה יהודית האוהבת אותו, תיאה אשתו והוריה ואחיה ועוד אנשים אחרים הנפגשים על דרכו באקראי וביניהם כאלה אשר רוחם נבאה וסרור בים לטיורף. הרשימה ארוכה לכאורה, אבל בעצם — צר החוג. ההסתכלות העיקרית היא בזריוותיהם של בני אדם אלה. השאיפה של המחבר היא לגלות את היצרים הרעים שבאדם, המכוסים מעין שאינה מעמיקה וחיי הנשואים בעיר וינא אינם צנועים. טהרת חיי המשפחה פנומה מאד. הבגידה של הגבר והאשה מתחילה עם התרקמות היחסים ביניהם. עם ההתחלה הבגידה היא תופעת-ליו מתמדת לחיי הנשואים. אבל יש, כנראה, להבדיל בין ישראל לעמים. גורדווייל איננו כוגל. לומה — בת ישראל האוהבת את גורדווייל אוהבה אומללה — נאמנת לו עד כדי התאבדות. לא כן הגויים. תהל בתיאה וגמור בכנו של הרצען הפשוט ידיו של גורדווייל, חיי המשפחה שלהם פרוצים לכל רוח.

היהודים של פוגל אינם שקועים בתאות בשרים. גם אוהבים את האהבה, דבר הור לרוחם של הגויים. זאהבה הפלאטונית היא מחוץ לעולם הרגשות שלהם. הם שטופי תאות בשרים. והמושג הזה מהול הפקרות של העיר הגדולה. ניטל ממנו עוקצו. אין גם רגש הקנא אה המלוה כרגיל את יחסי-המין. זוהי התפקקות החיים ביסודותיהם. ישנם גרוייה-חמדה המתמלאים ללא כל מעצורים. אין סייגים ואין על מה להתגבר, אין לאזור בוח לשם כיבוש לב האשה או לב הגבר. משחק-הפקר שאינו דורש מאמצים. בתוך סביבה זו מסתובבים האינטליגנטים היהודים הללו, ויש שאחד מהם נופל קרבן בידי אשה אחת. והנה גורלו.

ועומדות שתי הנשים זו לעומת זו, תיאה אשתו של גורדווייל הגויה, ולומה — האוהבת ומבקשת את

אהבתו. והגבור גורדווייל נלקח בידי נשים, והוא ניתן לזו הלוקחת אותו מבלי לנקש חשבונות רבים, מבלי שתעטוף את הדברים מעטה של מסתורין איזה שהם, מבלי שתשקיע משהו מנפש האדם בפגישה את הגבר אשר בלי כל היסוסים הולכת אתו אל הרב ומקבלת את שמו באופן רשמי כאשתו. לה יש איוו תועלת חמרית בזיווג זה. כפי הנראה ערטול הגשמיות אשר בנשואים אלה הוא גם מצודד אותו את גורדווייל וכובל אותו. כי לאמתו של דבר אין אנחנו יודעים מהו הכוח של תיאה המשפילה את גורדווייל בכל מיני השפלות. ומתעללת בו באופן כה גם. רוח עושים נסוכה על גורדי וייל והוא משדל את עצמו לבלי להתקומם נגד כל ההשפלות הבאות לו מאשתו.

ההברל שביחס לענין הנשואים בולט מן הרגע הראשון לפגישתם של גורדווייל ותיאה כשהיא מדברת אתו על נשואים הוא מדבר על בן שהיא תתן לו, ולה אין צורך בילדים. ובשנוולד לה ילד אין רגשי האמדת מלאים אותה — היא לא נשתנתה במאומה ממה שתיתה וליילד אין היא נותנת כלום. אפילו להיניק אותו אין לה ענין. גורדווייל ממלא גם תפקידי אם ומשתדל ללמד זכות על תיאה ולהצדיקה בעיני עצמו. אבל היא מרחיקה לכת בהתעללותה בו, וככל אשר תרבה להתעלל בו, כה תוטל רוח בינתו. הוא שקוע בתוך עצמו ב„שיחת השנים” אשר בנפשו, כמשך כל שעות היום והערב אשר היא אינה בקרבתו עד שעם הופעתה על מפתן החדר זורקת לו את פקודותיה, פקודות-השרות, הוא ממלא אותן מתוך צייתנות גמור. רה ללא נסיון של התנגדות.

ההתעללות היא אהת הסגולות של משפחת תיאה. אהיה האחד מחבב את המשחק של חנק חתולים להנאתו, ההתרשמות מן המות היא שונה תכלית שנוי אצל גורדי וייל ואצל משפחת אשתו, כאשר שונה יחסם אל האהבה ואל פרי האהבה.

אמנם העיקר הוא גורדווייל ומה שעבר עליו מאז „נישא” לאשה את תיאה, אבל רבה ההסתכלות של הסופר גם בדברים מופלאים צרדיים ובאנשים מור-רים צרדיים. המו"ל, נותן העבודה של גורדווייל, גם הוא יהודי שיהדותו מטושטשת ללא כל שיוך — אינו מעורר אהדה, זהו אולי הטיפוס המכוער ביותר בספר אשר ערמומיותו גדולה וצביעותו לבלתי נשוא, הוא מדבר רק בכפוקים מסופרים ואמנים. ואין המחבר מעלים כלל את יחסו לאיש הזה הסוחר בדברי אמנות. אך ישנם עוד יהודים הפועלים בספר, שיהדותם מנוונת והם אינם עלולים לעורר חכה בחברה אשר הם פועלים, אבל גם הגויים בספר אינם מעוררים כבוד. אם יש מידת רחמים ליצורים מיצוריו הרי הם מוכי אלהים, המשוגעים או המטורפים למחצה. בהם מטפל הסופר מתוך יחס מיוחד, ואולי גם מתוך סקרנות מיוחדת. כי על כן גם גבורו הראשי ברומן הוא לאמתו של דבר לא „נורמלי” ביותר.

לפי הענין, לפי הצגת הדברים, לפי הגישה יש גם בספר הזה כל הנתונים לרומן חשוב. אולם האמני נם זה ספר חשוב? אפון. בכל אופן — הסופר פוגל מתגלה כבעל הסתכלות רבה, כמתח נפש האדם, כחודר בכשרון לפנות אפלות שבנפש האדם. אנשים חיים לפנינו ברומן, גלריה של טיפוסים שלא מן השורה, מכעבטי ארחות. ורוח חיים בהם. הם מצויי-דים במכחול ריאלי, בקוים מדויקים, מתוך השתקעות בנבכי חייהם, מתוך שאיפה לאמת, לפענח נעלמים, ובתוכו כך לשונו. אין מליצה. הלשון מדויקת, השאיפה לבטא את הדברים מתוך זוית-הראיה שלו, המיוחדת לסופר בתיאור הדברים הריאליים, מבלי להשתמש בצירופי-לשון מקובלים.

הרומן הוא במדת-מה יוצא-דופן בספרותנו. אולי זה גם מעט לשבח. אולם קשה להגיד, במה נתעשרה בו ספרותנו היפה. אני משער שלרומן הזה יהיו קוראים רבים בפרט קוראים מגיל ידוע. אבל מסופקני אם אלה יהיו להוטים אחריו דוקא בגלל הצדדים האמנטי תיים שבו. ישנה ריאליות מגרה שאינה מעשה אמנות. עצם המשיכה של הסופר לנטיות האפלות שבאדם, אשר כנבורו גורדווייל, בהיותו מושפל ומושלך מבי תו ע"י אשתו, אינו הולך לחפש לו מקלט ליכה באוי זה מלון של בני אדם מן הישוב, אלא נודד לקצה העיר, לכית הכנסת-אורחים, אשר שם מתקבצים כל מיני אנשים חשודים שהגורל גרש אותם מפסי החיים הנורמליים, זאת המשיכה אל קו-בעת החיים — היא ההופעה שרתקה את הסופר, ובה סגולת ספרו. אכן, נצפנו דרכי אדם.

יציר